

Tomo VUKŠIĆ

SVETOGRĐE PREMA KATOLIČKOJ TEOLOGIJI I KANONSKOM PRAVU*

Sažetak

Ovaj članak, nastao kao predavanje na koronskim sastancima s pastoralnim svećenstvom, obrađuje temu svetogrđa po nekoliko vidova: ekleziološkim, dogmatskim, moralnim, pravnim, liturgijskim i pastoralnim. Ponajprije je svetogrđe definirano, u skladu s klasičnim moralnim postavkama, kao jedan od mogućih grijeha protiv bogoštovlja (lat. religio). A budući da se u svetogrđnim činima obično radi o teškim grijesima, Crkva ih, pa tako i ovaj članak, tretira također pod pravnim vidom. Za njih su ponekad propisane i različite teške kazne jer se ponekad radi o vrlo velikim deliktima, naročito ako je svetogrđe počinjeno protiv sakramenata. Takvi prekršaji, naime, jer su sakramenti prije svega čini mističnoga Krista - Crkve, vrijeđaju i Crkvu i Krista. Ustvari, jer su sakramenti uvijek čini Crkve i mjesto događanja Crkve kao zajednice i posrednice spasenja, nikada ne mogu biti privatizirani, pa ni sa strane djelatelja, te se može kazati da nema sakramentalne religioznosti bez eklezijalnosti. I na kraju, govor je o oskvrnjenju svetih mjesta i ponovnom slavljenju liturgijskih obreda u njima.

Svetogrđe, ili obesvećenje svetoga, kao tema zahvaća različita područja života Katoličke Crkve: vjeru i teologiju općenito, moralnu i ekleziologiju, liturgiju i liturgiku, crkveno pravo i pastoralno djelovanje. Naime, grijeh svetogrđa prekršaj je takve naravi da je mnogo puta, ovisno o njegovoj veličini i okolnostima u kojima je počinjen, uz to što je grijeh, i to redovito teški, istovremeno i težak kanonski delikt kojega crkveno zakonodavstvo vrlo strogo kažnjava. Stoga će u ovom članku, koji je podi-

* Ovo je tekst predavanja koje je održano na nekoliko svećeničkih koronskih sastanaka dekanata u Hercegovini (mostarski, stolački, širokobriješki, posuški) što su ih, tijekom ljeta 2001., na poziv biskupa mons. Ratka Perića, a u povodu učestalih svetogrđnih i nevaljanih podjeljivanja sakramenata na tom području, priredili nadležni dekani. A s obzirom da je biskup Perić u svom dopisu dekanima od 7. lipnja 2001. (prot. 901/2001.) zaželio da tema "Sakrilegij ili svetogrđe" bude obrađena "pod raznim vidovima (dogmatskim, liturgijskim, pastoralnim, ekleziološkim...)", pri sastavljanju ovoga članka vodilo se računa o tome da tema bude obrađena onako kako je predloženo.

jeljen u osam cjelina, najprije biti objašnjen pojam svetogrđa. Potom se predlaže naziv "grijesi protiv bogoštovlja" kao prikladan hrvatski prijevod klasičnoga latinskoga naslova *peccata contra religionem*¹ te odgovara na pitanje: koji su to grijesi protiv bogoštovlja. Četvrto poglavlje govori o svetogrđu kao teškom grijehu i teškom deliktu a peto ga promatra s kanonsko-pravnoga i moralnoga stanovišta. A budući da svetogrđe ima i svoje pastoralne posljedice po zajednicu vjernika, u šestom dijelu ga se dotiče s eklezijalnoga i dogmatskoga vidika. I na kraju, govor je o kaznama koje Crkva određuje za počinitelje svetogrđnih čina te o ponovnom vraćanju liturgijskoj službi oskvrnjenih svetih mjesta.

I. Pojam svetogrđa

Kao što je poznato, latinska riječ *sacrilegium*, koju na hrvatski obično prevodimo kao svetogrđe, izvedenica je od *sacrum legere*, u smislu *sacrum arripere*, što bi doslovce značilo nasilno "prisvajanje svetoga", "pograbiti" ili "dočepati se" svetoga na neprijateljski način, tj. nagrditi nešto što je sveto. Mnogi veliki jezici nemaju vlastiti pojam za ovu stvarnost već redovito preuzimaju spomenutu latinsku riječ i koriste je kao vlastitu izvedenicu koja ima korijen u *sacrilegium* (npr. engl. *sacrilege*, tal. *sacrilegio*, franc. *sacrilège*). S druge strane, hrvatski prijevod toga latinskoga pojma kao "svetogrđe" vrlo je uspješan i pogodan jer značenje sakrilegnoga čina izražava bolje negoli latinski pojam. Isti je slučaj i s njemačkom riječi *Heiligtumsschändung* (obeščaćenje ili oskvrnuće svetoga) koja dobro opisuje ovu tešku pojavu. Nijemci, poznati kao oni koji na svoj jezik prevode strane pojmove kad god je to moguće, imaju i riječ *Gottesraub*, koja bi bila gotovo doslovni prijevod pojma *sacrilegium*.²

2. "Peccata contra religionem" jesu grijesi protiv bogoštovlja

Udžbenici klasične moralne teologije, u poznatom rasporedu gradiva koje obrađuju, među ostalima, imaju naslov: *de peccatis contra religionem* ili *de vitiis religioni oppositis*.³ Te grijehе isti manuali jednim

1 Usp. npr. H. Noldin, *Summa theologiae moralis*, II.: *De praeceptis*, Innsbruck 1959. (32. izd.), str. 138.

2 Usp. A. van Kol, *Theologia moralis*, I., Herder, Barcelona-Freiburg-Rim 1968., str. 340.

3 Usp. npr. A. van Kol, *Theologia moralis*, I., str. 317-348; J. P. Gury, *Compendium theologiae moralis*, I., Prati 1894. (12. izd.), str. 237-293; isto, Prati 1898. (13. izd.), str. 244-288; J. Aertnys, *Theologia moralis*, I., Tornaci 1890., str. 160-178; P. Scavini, *Theologia moralis universa*, II., Mediolani 1882. (13. izd.), str. 72-108; H. Noldin, *Summa theologiae moralis*, II.: *De praeceptis*, str. 138-176.

imenom nazivaju *irreligiositas* i redovito ih proučavaju u poglavlju s naslovom *de religione*.

Ovdje je, zbog nejasnoća koje mogu proizaći iz neopreznih prijevoda na hrvatski jezik, vrlo važno uočiti da se radi o grijesima protiv onoga što označava pojam *religio*, a ne o grijesima protiv teologalne kreposti vjere (*fides*) protiv koje se također može sagriješiti ali grijesima koji su poznati kao *peccata contra fidem*: bezboštvo (*infidelitas*), krivovjerje (*haeresis*), otpad od vjere (*apostasia*), odcjepljenje od Crkve ili raskol (*shisma*)⁴ te vjerska sumnja.⁵

Ove posljednje, tj. grijehe protiv vjere (*fides*), tako nabraja i *Katekizam Katoličke Crkve* (br. 2088-2089).⁶

S druge strane, značenje pojma *religio* može se shvatiti na više načina: 1) u objektivnom smislu to je "skup istina i služba kojima se sav naš život ravna prema Bogu" a u subjektivnom smislu to je "ispovijedanje objektivne *religio* po kojemu se sav naš život zbiljski ravna prema Bogu u skladu s objektivnom *religio*"; 2) kao posebnu krepost čija se vlastita specifičnost sastoji u ravnanju našega života u božanskom kultu; 3) kao stanje na poseban način Bogu posvećenoga života, prepoznatljivoga u hrvatskom pojmu redovništvo.⁷

Tema, koja nam je zadana, po svojoj naravi svrstava se u područje *de religione* gdje se *religio* ima shvatiti kao posebnu krepost čija se vlastita specifičnost sastoji u ravnanju našega života u božanskom kultu, tj. u bogoštovlju. Odnosno svetogrđe je jedan od mogućih prekršaja na tom području i jedno je od poglavlja ove iste teme koje obično nosi naslov: *peccata contra religionem*.

Nije nevažno primijetiti da se prevoditelji na hrvatski ne slažu glede toga kojim hrvatskim pojmom bi trebalo prevesti latinsku riječ *religio*. Tako je npr. hrvatski prijevod *Zakonika kanonskoga prava* latinski izvornik "de delictis contra *religionem*" preveo s "kažnjiva djela protiv vjere".⁸ Iznenađuje da pod ovim istim naslovom i sam *Zakonik* u više kanona propisuje kazne kako za prekršaje *contra religionem* tako i za one *contra fidem* (npr. kan. 1364).

4 Usp. A. van Kol, *Theologia moralis*, I., str. 182-185.

5 Usp. B. Häring, *Kristov zakon*, II., KS, Zagreb 1980., str. 78-85.

6 *Catechismus Ecclesiae Catholicae*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1987., str. 542 (br. 2088-2089). O različitim načinima grijehenja protiv vjere *Katekizam* veli ovako: "Diversi sunt modi contra fidem peccandi: dubium voluntarium, dubium involuntarium, incredulitas, haeresis, apostasia, shisma."

7 Usp. A. van Kol, *Theologia moralis*, I., str. 257.

8 Usp. *Zakonik kanonskoga prava*, Glas koncila, Zagreb 1988., str. 603.

Jednako tako prevode i neki naši komentatori istoga Zakonika.⁹

Na istom tragu je i hrvatski prijevod *Katekizma Katoličke Crkve*¹⁰ koji iz latinskoga izvornika pojam *irreligio* dva puta prevodi s *bezvjerje*. Ustvari, prevevši naslov poglavlja upravo tako, u sljedećoj rečenici nastavlja: "Prva zapovijed Božja osuđuje glavne grijeha *bezvjerja*: iskušavanje Boga riječima i djelima, svetogrđe i simoniju" (br. 2118).¹¹ Prevodilac nije posvema dosljedan ni sebi samome pa samo nekoliko stranica poslije pojam *irreligio* prevodi s *nevjera* što se vidi iz sljedećega navoda: "Iskušavanje Boga riječima i djelima, svetogrđe, simonija jesu grijesi *nevjere*, zabranjeni prvom zapovijedi" (br. 2139).¹²

Čini se da takav prijevod (tj. grijesi ili delikti protiv vjere, bezvjerje, nevjera) nije posvema ispravan jer se i u teološkom i u jezičnom smislu točnijim čini kazati da se ovdje radi o grijesima protiv *bogoštovlja* kako je to dobro uočio prevodilac Häringova *Kristova zakona* u kojemu je ovaj klasični naslov preveden s: Grijesi protiv naravi bogoštovlja.¹³ Ni on nije usamljen, jer Jordan Kuničić, jedan od ponajboljih hrvatskih moralista, kad je pisao o ovoj temi, pojam *religio* nikada nije prevodio s "vjera" već na dva druga načina. U svojim spisima prije Drugoga vatikanskoga sabora ovaj dio moralne teologije bio mu je naslovljen: Grijesi proti religioznosti.¹⁴ U to vrijeme na sličan način razmišlja i Andrija Živković koji ima naslov: Grijesi protiv religije.¹⁵ Poslije Sabora Kuničić mijenja svoj prijašnji naslov u: Grijesi proti bogoštovlja.¹⁶ A u novije vrijeme, ovaj posljednji naslov, gdje se *religio* prevodi s "bogoštovlje", ima i Stjepan Sirovec.¹⁷

Stoga se, poslije ovih pojašnjenja, pridružujem onima koji smatraju da je najispravnije naslov *peccata contra religionem* prevesti s *grijesi protiv bogoštovlja*.

9 Usp. V. Nuiæ, *Opæe pravo Katoličke Crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskog prava*, KS, Zagreb 1985., str. 451.

10 Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, HBK, Zagreb 1994., str. 531.

11 "Primum mandatum Dei præcipua irreligionis reprobata peccata: actionem tentandi Deum. verbis vel operibus, sacrilegium et simoniam." - *Catechismus Catholice Ecclesie*, str. 549.

12 Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, str. 534.

13 Usp. B. Häring, *Kristov zakon*, II., str. 273.

14 Usp. J. Kuničić, *Katolička moralna*, III., (scripta), Zagreb 1961., str. 100.

15 Usp. A. Živković, *Katoličko moralno bogoslovlje*, III.: *Božje i crkvene zapovijedi*, Zagreb 1946., str. 61.

16 Usp. J. Kuničić, *Znanost spasenja*, V.: *Bogoštovlje - pomoćne društvene kreposti - duhovna jakost*, (scripta), Zagreb 1967., str. 35.

17 Usp. S. Sirovec, *Katoličko moralno bogoslovlje*, Zagreb 1995., str. 132.

3. Koji su to grijesi protiv bogoštovlja?

Sad se logično nameće pitanje: koji su to grijesi protiv bogoštovlja? Teološka sistematika obično razlikuje dvije grupe tih grijeha: jedne naziva zajedničkim imenom *superstitio*, tj. one počinjene *per excessum*, a druge *irreligiositas* te se veli da su učinjeni *per defectum*.

Među prvima, tj. kad se pretjeruje u nekoj vrsti bogoštovlja, nabrajaju se sljedeći grijesi: idolopoklonstvo i praznovjerno štovanje pravoga Boga, falsificiranje bogoštovlja (npr. lažna čudesa, objave), ispraznost u bogoštovlju (npr. uvjerenje da se brojem molitava ili položajem kipa postiže uslišanje), razne vrste gatanja (npr. okultizam, dozivanje duhova, satanizam, astrološka predviđanja, hiromantija, grafologija, tumačenja sna, pučke vrste praznovjerja, rašlje i radiestezija, čaranje (crna magija, bijela magija), vraćanje, spiritizam, magnetizam, parapsihologija, hipnotizam itd.

Među grijeha protiv bogoštovlja učinjene *per defectum* ubrajaju se: 1) koji izravno vrijeđaju Boga: kušanje Boga, bezboštvo različitih oblika, agnosticizam, bogohuljenje (blasfemija), psovka i kriva zakletva, vjerolomstvo i prekršaj zavjeta, te 2) grijesi koji se protive kultu: svetogrđe i simonija.¹⁸

4. Svetogrđe je vrlo težak grijeh i vrlo težak delikt

Od svih ovih nabrojanih moralnih zastranjenja mi se bavimo, dakle, samo svetogrđem kao teškim antieklezijalnim činom i znakom "siromašne" teologije, kao teškim grijehom protiv bogoštovlja i kao teškim deliktom protiv crkvenoga zakona. A budući da je tema svetogrđa, zbog različitih razloga, nerijetko prisutna i u crkvenim dokumentima novijega vremena, očekivalo bi se da će i sam pojam svetogrđe (*sacrilegium*) biti češće upotrijebljen. Pa ipak, npr. Drugi vatikanski sabor, prema istraživanjima nekih ozbiljnih studija, izgleda da ga nije nikako spomenuo.¹⁹ Zakonik kanonskoga prava iz 1983. ima ga samo jednom u pridjevskom obliku (k. 1367)²⁰ a *Katekizam Katoličke Crkve* izgleda samo tri puta (br. 2118, 2120, 2139).²¹

18 Usp. A. van Kol, *Theologia moralis*, I., str. 318-348; J. Kuničić, *Znanost spasenja*, V.: *Bogoštovlje - pomoćne društvene kreposti - duhovna jakost*, str. 35-53.

19 Usp. X. Ochoa, *Index verborum cum documentis Concilii Vaticani Secundi*, Institutum iuridicum clarentianum, Rim 1967.

20 Usp. X. Ochoa, *Index verborum ac locutionum Codicis iuris canonici*, Institutum iuridicum clarentianum, Rim 1983., str. 392.

21 Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, str. 783.

Spomenuti *Katekizam*, koji je, kao što je poznato, 11. listopada 1992. potpisao papa Ivan Pavao II., u svom broju 2120 ovako definira sakrilegij: "Svetogrđe je obeščašćivanje sakramenata i drugih bogoslužnih čina, kao i osoba, predmeta i mjesta Bogu posvećenih, ili nedostojno postupanje s tim stvarima i činima." Na istom mjestu dodaje se: "Svetogrđe je težak grijeh osobito kad je počinjeno protiv Euharistije, jer je u tom sakramentu suštinski prisutno samo tijelo Kristovo."

Nizozemski teolog Alphonsus van Kol, isusovac, svetogrđe definira kao *violatio rei sacrae* gdje *violatio* ima biti shvaćena kao "odnos nedostojan i s nedovoljno poštovanja prema svetoj stvari u onome po čemu je ona sveta", a *res sacra* bilo bi sve ono što je određeno za bogoštovlje, ali ne iz privatne pobožnosti već za javni kult Božjim ili crkvenim autoritetom, tj. sve ono što se izdvaja iz profane uporabe i rezervira jedino za božanski kult. Tako bi potpuna definicija svetogrđa, prema mišljenju ovoga teologa, glasila: "Svetogrđe je uporaba stvari, koje su Bogu posvećene na javni način, u svrhu koja je strana posvećenju."²²

Njemački moralista, benediktinac, Anselm Günthör svetogrđe vidi kao čovjekov "odnos bez poštovanja prema stvorenjima svetim i posvećenim na poseban način za službu Božju".²³ Na taj način se čovjek suprotstavlja posvećenosti i pripadanju tih stvari i osoba samome Bogu raspoložujući njima kao da nisu posvećene Bogu te tako uskraćuje poštovanje i prema samome Bogu. A hrvatski dominikanac Jordan Kuničić pak veli da svetogrđe Boga "vrijeđa u onome što je njemu posvećeno, od njega posvećeno, za njega određeno. Kako? Onečlašćenjem ili nedostojnim tretiranjem. To je, dakle, neka profanacija onoga što je sveto."²⁴

Grijeh svetogrđa ne vrijeđa dakle izravno Božju čast i dostojanstvo već ono što je Bog posvetio ili ono što je njemu posvećeno pa tek onda neizravno i samoga Boga. Svetogrđni čin je djelo kojim se profanira (obesvećuje) *sacrum*, tj. svetu stvar, osobu ili mjesto, što treba razlikovati od *sanctuma* u etičkom smislu. Naime, Bog je svet po svojoj biti a "zraka njegove svetosti pada i na sve što je stvorio, ali ne u značenju da bi sve što je stvoreno - po analogiji s kategorijom jednog, istinitog i dobrog - bilo u sebi i 'sveto'. Sveto nije transcendentalno svojstvo bića."²⁵ *Sacrum* zapravo prije svega upućuje na apsolutnu različitost i transcendenciju Boga prema stvorenju. "No Božja svetost uzima u osobit posjed ono što odabi-

22 A. van Kol, *Theologia moralis*, I., str. 341.

23 A. Günthör, *Chiamata e risposta. Una nuova teologia morale*, II: *morale speciale: le relazioni del cristiano verso Dio*, Edizioni Paoline, Alba 1975., str. 518.

24 J. Kuničić, *Znanost spasenja, V.: Bogoštovlje - pomoćne društvene kreposti - duhovna jakost*, str. 47.

25 B. Häring, *Kristov zakon*, II., str. 276.

ra neposredno za svoj kult, odnosno što Crkva po Božjem nalogu izlučuje za kult i stavlja u krug Božje slave i veličanstva. Tim stvarima dugujemo stoga počitanje koje takvu posvećenju odgovara.²⁶

Prije negoli nastavimo dalje, ovdje zajedno s Häringom treba podsjetiti na načelo: "Griješ svetogrđa svih triju vrsta po sebi je vrlo težak grijeh, ali dopušta neznatnost materije i nepotpunost čina." A Jordan Kuničić precizira: "Općenito govoreći svetogrđe je u sebi težak grijeh, ali može se računati i na malenkost predmeta i na nesavršenstvo čina sa strane subjekta, stari bi rekli da je grijeh težak 'ex genere suo'. Težina se ustanovljuje radi bogoštovlja koje povrjeđuje. Što svetiji predmet, to teže svetogrđe. Npr. teže je onečastiti Presveto nego Bogu posvećenu osobu."²⁷

5. Svetogrđe u moralnoj teologiji i kanonskom pravu

Od velike je važnosti znati da moralna teologija i kanonsko pravo ne razmišljaju na posvema jednak način o svetogrđu. Naime, iako se uvijek radi o zlorabi Bogu posvećenih stvari, mjesta ili osoba, dvije spomenute teološke grane upozoravaju na različite elemente svetogrđa.²⁸ Ipak, općenito govoreći, moralna teologija proširuje područje svetogrđnoga a kanonsko pravo ga sužuje. Kanonsko pravo daje praktične upute za određene slučajeve svetogrđa, propisuje određene kazne ili jednostavno tvrdi da su neki slučajevi kažnjivi te stoga mora točno odrediti kažnjive slučajeve. S druge strane, moralna teologija na poseban način razmatra nedostatak poštovanja koje se krije u zlorabi stvari, mjesta ili osoba posvećenih Bogu i nalazi ga također izvan područja kanonskoga prava.

Opće je poznato da katolička moralka i kanonsko pravo naučavaju da svete i Bogu posvećene mogu biti osobe, mjesta i stvari. Stoga ovdje valja napomenuti da današnja teologija profanaciju svetih vremena ne smatra više svetogrđem u pravom smislu iako je smatra grešnom. Stoga, u skladu s onim što može biti sveto ili posvećeno Bogu, razlikuju se tri vrste svetogrđa: 1) svetogrđe posvećenih osoba (*sacrilegium personale*), 2) svetogrđe posvećenih mjesta (*sacrilegium locale*) i 3) svetogrđe posvećenih stvari (*sacrilegium reale*).²⁹

26 B. Häring, *Kristov zakon*, II., str. 276.

27 J. Kuničić, *Znanost spasenja*, V.: *Bogoštovlje - pomoćne društvene kreposti - duhovna jakost*, str. 47.

28 Usp. A. Günthör, *Chiamata e risposta. Una nuova teologia morale*, II: *Morale speciale*, str. 518-521.

29 Usp. npr. S. Sipos, *Enchiridion iuris canonici*, Herder, Rim-Freiburg-Barcelona 1960., str. 856.

Budući da Anselm Günthör, tako se čini, načelno ponajbolje uočava razliku teološkoga tretiranja ove problematike na pravnom i moralnom području, u sljedećim recima će se slijediti njegov prikaz prema spomenutoj trovrsnosti svetogrđa uz napomenu da ćemo se pozivati također na Bernarda Häringa, Jordana Kuničića, Ivana Fučeka ali i na neke druge autore.³⁰

5.1. Svetogrđe s pravno-kanonskoga vidika

Klasični priručnici različite oblike svetogrđa - osobnoga, stvarnoga i mjesnoga - opisuju otprilike na sljedeći način:

Sacrilegium personale: U kanonsko-pravnom smislu Bogu posvećene osobe su one koje su na poseban način određene na službu Bogu po sakramentu svetoga reda ili po prihvaćanju javnih zavjeta. Tzv. osobno svetogrđe događa se: 1) kad ove osobe same krše obveze celibata ili zavjet čistoće na bilo koji od mogućih načina ili kad druge to učine s njima ili nad njima, 2) kad ih netko na težak način ugrožava fizički i 3) odstranjenjem posvećene osobe od svete službe. Häring k tome veli: "Zbog kultnog posvećenja svakog kršćanina (u krštenju i potvrdi) i zbog njegova bitnog određenja za kult poprima svaki grijeh usmjeren protiv dostojanstva kršćanina - osobito obeščaćenje tijela, zavođenje i zloupotreba bližnjega sa zlím ciljem - značaj svetogrđa, u stvarnom premda samo širem smislu."³¹ A u nastavku svoga pisanja Günthör veli ovako: "Međutim, moglo bi se s razlogom pitati da li klerici i redovnici, koji se egoistički zatvaraju u sebe same i gluhi su na duhovnu i fizički bijedu bližnjega, čine svetogrđe u moralnom smislu, iako ne u kanonsko-pravnom smislu; vanjski dar klanjanja i žrtve koji oni prikazuju na oltaru je obesvećen njihovim egoističkim i tvrdim ponašanjem prema bližnjemu tako da ubija i dar samih sebe Bogu i očituje da je takav dar već mrtav."³²

Sacrilegium locale: Sveta mjesta su one zgrade i prostori koji su, posvetom ili blagoslovom obavljenima prema liturgijskim oblicima, određeni za bogoštovlje, tj. crkve i kapelice te mjesta za pokapanje vjernika (*coemeterium Ecclesiae proprium* za razliku od *coemeterium civile*). *Zakonik kanonskoga prava* glede svetogrđa mjesta određuje ovako: "Sveta se mjesta oskvrnjuju kad se u njima na sablazan vjernika počine

30 Usp. P. Palazzini, *Vita e virtù cristiane*, Istituto Superiore Scienze Religiose Ut unum sint, ²(mjesto i godina izdanja nepoznati); K. H. Peschke, *Etica cristiana. Teologia morale alla luce del Vaticano II. II: Teologia morale speciale*, Pontificia Università Urbaniana, ²Rim 1989.

31 B. Häring, *Kristov zakon*, II., str. 278.

32 A. Günthör, *Chiamata e risposta. Una nuova teologia morale*, str. 519.

teško uvredljiva djela koja su prema sudu mjesnog ordinarija tako teška i protivna svetosti mjesta da nije dopušteno u njima obavljati bogoslužje dok se uvreda ne nadoknadi pokorničkim obredom prema odredbi bogoslužnih knjiga” (kan. 1211). Prema tome, u skladu s novim crkvenim zakonodavstvom, treba naglasiti da kriterij oskvrnjenja svetih mjesta nije više samo objektivni kao što je to bilo u *Zakoniku* iz 1917., tj. samo počinjeno teško uvredljivo djelo, već je uveden i subjektivni kriterij, tj. izazvana sablazan vjernika i očitovani sud mjesnog ordinarija.³³

A prema gotovo općenito prihvaćenim mišljenjima teologa i kano-nista, kako onih koji su već spominjani tako i onih drugih, konkretne čine svetograđa protiv svetih mjesta vrši onaj tko ih obesvećuje ubojstvom, tjelesnim nasilnim ozljedama, vanjskim grijesima spolne nečistoće, uporabom u svrhe protivne kultu i bez poštovanja (svjetskim zabavama, gozbama, trgovinom, kavgama, bukom), crkvenim sprovodom nekog otpadnika od vjere ili onoga tko je izopćen sudskom presudom, izjavnom ili osuđujućom, krivovjernika, raskolnika, onoga tko se dao spaliti zbog razloga protivnih kršćanskoj vjeri itd. (kan. 1184). Također provala i krađa stvari vezanih uz bogoštovlje pripada ovamo zbog svetogrdnoga ponašanja na mjestu gdje je krađa počinjena i same provale koja je izvršena. *Biskupski ceremonijal* osobito podvlači sljedeće: “Zločini koji se počinjavu u crkvi na neki način pogađaju i ranjavaju svu zajednicu braće koja vjeruju u Krista, kojoj je sveto zdanje znak i slika.

Ovakvi prijestupi i zločini jesu oni koji nanose tešku nepravdu otajstvima, napose euharistijskim prilikama i čine se na prezir Crkve ili teško vrijeđaju dostojanstvo čovjeka i ljudske zajednice.”³⁴

S druge strane, prema opće prihvaćenom mišljenju, u okvir svetogrdnoga ne bi se moglo uvrstiti npr. kad se zbog prijeke potrebe u crkvu smjeste vojnici, ranjenici, prognanici, izbjeglice ili uopće ljudi koji su izloženi nekoj vrsti nepogoda.

Podjeljivanje sakramenata nekatoličkim kršćanima, ustupanje crkva i kapelica za njihova bogoslužja, neki oblici zajedničke molitve s njima, vođenje sprovoda kršćanima nekatolicima kao i moguće pokapanje tih kršćana u katoličkim grobljima dijelom je regulirano općim zakonom a dijelom posebnim odredbama crkvenih Direktorija no tome pitanju pozornost je posvećena na drugim mjestima.³⁵

33 Usp. L. Chiapetta, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, II., Edizioni Dehoniane, Rim 1996., str. 469-470.

34 Kongregacija za bogoštovlje, *Biskupski ceremonijal*, KS, Zagreb 1987., str. 248.

35 Usp. T. Vukšić, *Communicatio in sacris u novom crkvenom Zakoniku*, u *Mi i oni. Siguran identitet pretpostavka susretanja*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo 2000., str. 313-330; V. Blažević, *Komunikacija u svetim činima*, Vijeće za liturgiju BKBiH, Sarajevo 2001.

Sacrilegium reale: Među svete stvari ubrajaju se sakramenti i s obzirom na materiju i s obzirom na formu, posebice posvećene euharistijske prilike kruha i vina, Sveto Pismo i njegovi pojedini dijelovi, relikvije, namještaj, posuđe i odjeća koji se koriste u bogoštovlju. Crkveni Zakonik, glede odnosa prema svetim stvarima, određuje ovako: "Neka se s posvećenim stvarima, koje su posvetom ili blagoslovom određene za bogoštovlje, postupa s poštovanjem i neka se ne upotrebljavaju u svjetovne svrhe ili u svrhe koje njima ne odgovaraju, makar bile u privatnom vlasništvu" (kan. 1171). A za onoga tko se ponaša drukčije naređuje: "Tko obeščasti svetu stvar, pokretnu ili nepokretnu, neka se kazni pravednom kaznom" (kan. 1376).

Iz činjenice da se ovdje svrstava i sakramente ne treba izvlačiti zaključak o kozifikaciji i materijalizaciji ovih svetih čina u kojima Krist osobno susreće čovjeka očekujući od njega jednako tako osoban odgovor. Ustvari, ovdje je govor o sakramentima zato što se Krist u njima susreće s čovjekom pod prilikama materijalnoga (kruh, vino, voda, ulje itd.), u riječima i ljudskim činima, a protiv njih je moguće počinuti svetogrđe kao i protiv svih drugih svetih stvari. A naravno, svetogrđe protiv sakramenata i Svetoga Pisma neusporedivo je veći grijeh i prekršaj negoli svetogrđe nad drugim svetim stvarima. Ipak, među njima najteže svetogrđe je profanacija i prezir euharistijskih prilika za koje Kuničić kaže: "Takav grijeh je ne samo svetogrđe nego prava 'impietas', uvreda Kristu u sakramentu ljubavi."³⁶ S druge strane, kad Häring raspravlja o *sacrilegium reale*, u skladu s klasičnim teološkim stanovištem, upozorava: "Među najteža se svetogrđa ubrajaju *nedostojno primanje i podjeljivanje sakramenata, a osobito nedostojno služenje mise i nedostojna pričest*. 'Tko god nedostojno jede ovaj kruh i nedostojno pije ovaj kalež Gospodnji, bit će odgovoran za tijelo i krv Gospodnju. Jer jede i pije svoju osudu, ako u tome ne razlikuje Tijelo' (1 Kor 11, 27-29). Uopće je bit svetogrđa nerazlikovanje svetog od profanog. A ovdje se radi o najsvetijem, jer sakramentalne prilike upućuju neposredno na nazočnost presvetog Kristova čovještva."³⁷

5.2. Nekoliko riječi o svetogrđu sa stanovišta moralne teologije

Kad se svetogrđe promatra s teološko-moralnoga stanovišta, ne raspravlja se prvenstveno o vanjskim okolnostima u kojima ono može biti

³⁶ J. Kuničić, *Znanost spasenja*, str. 49.

³⁷ B. Häring, *Kristov zakon*, II., str. 279.

počinjeno već se pozornost posvećuje prije svega unutrašnjem stavu nedostatka poštovanja i prezira svetoga koji se očituje u vanjskoj akciji. Ovo unutrašnje čovjekovo stanovište i raspoloženje vrlo je važno ne samo za moralku već i za crkveno pravo jer može biti kažnjeno samo ono svetogrдно djelo koje je plod teško grešnoga prezira svetoga. Moralna teologija tako upozorava na zlobu koja stoji u pozadini svetogrdnoga čina, te štiti vrijednost svetoga i zahtijeva poštovanje prema Bogu i svemu što je božansko. Pokazuje da su sve moralne vrednote prosvijetljene Božjom svetošću te da je kršćanin po krštenju pozvan cijelom svom životu dati kulturni karakter darivajući sebe samoga tako da svoju težnju prema dobru i sva svoja dobra djela prikazuje kao žrtveni dar klanjanja Bogu. To pak znači da svaki grijeh nije samo prekršaj neke zapovijedi ili u sukobu s nekom krepošću već je uperen i protiv klanjanja Bogu te po tome u sebi sadrži u nekom smislu i oznaku svetogrđa.³⁸

Novi *Katekizam Katoličke Crkve* svetogrđe svrstava među grijehe počinjene protiv prve Božje zapovijedi, odnosno onoga njezina dijela koji glasi: "Nemoj imati drugih bogova uz mene!" (brr. 2110-2128) o čemu već postoje i teološki komentari.³⁹

6. Svetogrдно i nevaljano podjeljivanje sakramenata iz ekleziološkoga i dogmatsko-teološkoga vidika

Maloprije je bilo rečeno kako katolička moralna teologija među najteža svetogrđa ubraja nedostojno primanje i podjeljivanje sakramenata, a osobito nedostojno služenje mise i nedostojnu pričest. A koliko je tek veliko svetogrđe, ako se ovom nedostojnom primanju i podjeljivanju sakramenata doda i mogućnost nevaljanoga podjeljivanja istih sakramenata. Ako bi neki svećenik, udaren npr. cenzurom suspenzije *a divinis*, slavio sakramente, onda bi svetogrдно predsjedao slavlju krštenja, euharistije i bolesničkoga pomazanja, ali bi ti sakramenti bili valjani jer njihova valjanost proizlazi iz same *potestas ordinis*. Istovremeno, ako bi isti svećenik podjeljivao sakramente ispovijedi, krizme ili ženidbe, ti sakramenti bi bili i svetogrđni i nevaljani zato što je za njihovo valjano slavljenje, osim svećeničke *potestas ordinis*, potrebno imati i posebnu

38 Usp. A. Günthör, *Chiamata e risposta. Una nuova teologia morale*, str. 520-521.

39 Usp. npr. I. Fuček, "Amerai il Signore Dio tuo con tutto il cuore, con tutta l'anima, con tutte le forze." *Il primo comandamento*, u R. Fisichella (a cura di), *Catechismo della Chiesa cattolica. Testo integrale e commento teologico*, Piemme, Casale Monferrato 1994., str. 1011-1016.

ovlast Crkve. Ista je stvar i sa svetim redom ako bi ga pokušao podijeliti itko osim valjano zaređenoga biskupa.

A zašto su nevaljane i svetogrdne ispovijedi koje slušaju svećenici bez potrebne ovlasti, krizme koje je podijelio netko tko nije ni biskup ni ovlašten svećenik te ženidbe kojima se asistira bez potrebnoga crkvenoga mandata, diplomiranim teolozima, od kojih je sastavljena publika koja sluša ovo predavanje, vrlo dobro je poznato te stoga ovdje nije potrebno iscrpno odgovarati na to pitanje.

Kao što je poznato, izvorni služitelj sakramenta potvrde (*minister originarius: Lumen gentium*, 26 i *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1312), odnosno redoviti služitelj ovoga sakramenta (*minister ordinarius*, Tridentinski sabor, DS 1630;⁴⁰ kan. 882), jest biskup snagom svoje službe ili svećenik koji može biti ovlašten snagom općega prava ili posebnim dopuštenjem mjerodavne vlasti. Prema tome, svaki drugi način slavljenja ovoga sakramenta u Katoličkoj Crkvi je i svetogrdan i nevaljan.

S druge strane, za valjano ispovijedanje pokornika, uz *potestas ordinis*, potrebno je imati i posebno ovlaštenje mjerodavne crkvene vlasti (*facultas exercendi*) kako bi se moglo djelovati *nomine Ecclesiae* što jasno naučava Tridentinski sabor⁴¹ i cijela teologija.⁴²

Teološki razlozi, na kojima se temelji potreba posebne crkvene ovlasti da bi se moglo valjano ispovijedati vjernike, su dvostruki: ekleziološki i kristološki, što vrlo sažeto objašnjava Franz Courth, njemački teolog palotinač i naš suvremenik, u svom djelu *Sakramenti*, objavljenom 1995., kad, na liniji stalnoga katoličkoga nauka, piše ovako: "Djelitelj sakramentalnog odrješenja je svećenik s biskupskim mandatom (jurisdikcijom). Teološki je razlog za pridržavanje punomoći ispovijedanja ovlaštenom svećeniku dvostruk. Prvi je razlog eklezijalni karakter sakramenta pokore; on ipak u znaku *crkvenog* pomirenja posreduje *božansko* opraštanje. Tu se čini razumljivim da je za taj čin nadležan predvoditelj

40 "Si quis dixerit, sanctae confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem: an. s." - H. Denzinger-A. Schönmetzer, *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Herder, Barcelona-Freiburg-Rim 1973., str. 384.

41 "Quoniam igitur natura et ratio iudicii illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit et verissimum esse Synodus haec confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet iurisdictionem." - H. Denzinger-A. Schönmetzer, *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, str. 397.

42 Usp. K. Mörsdorf, *Beichtjurisdiktion*, u *Lexikon für Theologie und Kirche*, II., Herder, Freiburg 1986., str. 130-131.

zajednice, biskup i s njegovim nalogom svećenik koji dijeli pokoru. Uz taj ekleziološki vid dolazi i kristološki. Riječ je o punomoći prenesenoj svećeniku rođenjem, da na poseban način djeluje *umjesto Krista*, da izgrađuje njegovo tijelo, da ga posvećuje i vodi. A tome pripada da on u sakramentu pokore pomiruje grešnike s Bogom i Crkvom.”⁴³

A za asistiranje crkvenim ženidbama u redovitim prilikama neophodno je da svećenik ili đakon imaju ovlast ordinarija mjesta ili župnika (*facultas matrimoniis assistendi*) jer “smatra se da ženidbi prisustvuje samo onaj tko prisutan traži i u ime Crkve prima očitovanje privole onih koji sklapaju ženidbu” (kan. 1108, §§ 1-2) što je ustvari stoljetni nauk Crkve (DS 1816).⁴⁴

Kardinal Walter Kasper, jedan od ponajboljih živućih katoličkih teologa, i već spomenuti Franz Courth, teološku pozadinu potrebe da se ima ovlast za valjano asistiranje crkvenoj ženidbi objašnjavaju ovako: “Teološki je razlog za propis o formi u tome što je ženidba bitno i zajedničarski, javno-crkveni događaj. Taj odnos, koji proizlazi iz sakramentalnog karaktera ženidbe, čini u velikoj mjeri smislenim da se ženidbena veza sklapa pred zajednicom. Za njezino puno i službeno ustrojstvo potrebno je prema katoličkom poimanju aktivno sudjelovanje crkvene službe. Tu leži teološki razlog za propis da se u ženidbu ulazi pred svećenikom koji je za to ovlašten. Njegova se zadaća opet ne smije odrediti čisto formalno-juridički. Time što traži privolu, ima ujedno pojasniti eklezijalnu dimenziju ženidbe. Ujedno mu je obveza naviještanje riječi Božje, molitva za supružnike i blagoslov nad njima. Na taj način zalaže se Crkva po svojim službenicima pred Bogom za dobar uspjeh novosklopljene ženidbe.”⁴⁵

6.1. Nema sakramentalne religioznosti bez eklezijalnosti

Ovdje se čini potrebnim reći još nešto o odnosu Crkve i sakramenata. Osim zadaće posvećivanja, kod slavljenja sakramenata pokore i ženidbe svećenik vrši i zadaću upravljanja u ime Crkve. Da bi je mogao

43 F. Courth, *Sakramenti. Priručnik za teološki studij i praksu*, Forum bogoslova, Dakovo 1997., str. 386-387.

44 Tridentinski sabor u svom poznatom dekretu “Tametsi” određuje ovako: “Qui aliter quam presente parcho, vel alio sacerdote de ipsius parochi seu Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attendebunt: eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et huiusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos praesenti decreto irritos facit et annullat.” - H. Denzinger-A. Schönmetzer, *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, str. 418.

45 F. Courth, *Sakramenti. Priručnik za teološki studij i praksu*, str. 526.

valjano vršiti, mora imati crkvenu "ovlast" (*facultas*), koju se nekada u crkvenom pravu nazivalo jurisdikcija a na religioznom polju pastoralna služba.

Sve to još je lakše shvatiti ako se složimo s Edwardom Schillebeeckxom, nizozemskim dominikancem, koji veli: "Nema religioznosti bez eklezijalnosti (crkvenosti). Milost nam nikad ne dolazi na čisto nutarnji način već dolazi i u vidljivu obliku. Htjeti odijeliti religiju od Crkve u konačnici znači smrt religioznog života. Tko je religiozan mora živjeti na eklezijalan i sakramentalan način."⁴⁶

Naime, sakramenti, iako su sredstva posvećenja čovjeka ne mogu biti privatizirani, jer su prvenstveno vidljivo i sakralno očitovanje Crkve kao zajednice milosti s Bogom u Kristu. Zapravo oni su privilegirano mjesto događanja Crkve kao bogoljudske zajednice posvećenja i spasenja što je sržna ideja sakramentalne ekleziologije, koja je otkrivena i osmišljena u drugoj polovici 20. st. Njezini su glavni nositelji Otto Semmelroth, Joseph Ratzinger, Hans Urs von Balthasar, Karl Rahner i upravo spomenuti Edward Schillebeeckx a prihvaćaju je i najvažniji crkveni dokumenti našega vremena.⁴⁷

Osim što su učinkovita sredstva milosti, ako ih se promatra odozdo, "sakramenti su simboličko, bogoštovno i posebno djelovanje određene religiozne zajednice, poimence Crkve, u kojoj nebeski Krist slanjem svoga Duha ostvaruje dublji misterij. (...) Promotrimo li pak sakramente odozgo, tj. polazeći od spasiteljskoga nebeskog čina koji Krist sakramentalizira u činu Crkve, dakle kao osobni simbolički čin Krista što nam ga posvećuje službeni predstavnik Crkve, onda nam oni neposredno izgledaju kao crkvena vidljivost otkupiteljske Kristove volje naspram onoga koji sakrament prima."⁴⁸

7. Kazne za počinitelje svetogrđnih čina

Za počinitelje svetogrđnih čina crkveno zakonodavstvo je uvijek predviđalo vrlo stroge kazne, pa i one najteže u obliku svih triju cenzura: izopćenja iz Crkve, interdikta (zabrane bogoslužja) i suspenzije od kojih prve dvije mogu pogoditi svakoga člana Crkve, ako je kriv, a treća samo klerike ako počine neki od delikata koje predviđa zakon.

46 E. H. Schillebeeckx, *Krist sakrament susreta s Bogom*, KS, Zagreb 1976., str. 13.

47 Usp. T. Vukšić, *Sakramenti - privilegirano mjesto događanja Crkve prema katoličkoj teologiji*, u *Vrhbosnensia* 4 (2/2000.), str. 263-289.

48 E. H. Schillebeeckx, *Krist sakrament susreta s Bogom*, str. 62.

Kad se dobro prouči popis svih cenzura, koje predviđa sadašnji *Zakonik kanonskoga prava*, lako se uoči da sve one kažnjavaju isključivo počinitelje svetogrđnih čina u užem ili širem smislu pojma svetogrđe. Postoje i druge kanonske kazne za takve čine.

7.1. Čini kažnjivi cenzurama

Zakonik kanonskoga prava propisuje različite kazne za svetogrdne čine među kojima svakako treba razlikovati one najteže, koje se naziva cenzurama, od onih blažih. A njih, tj. cenzure (izopćenje, interdikt, suspenzija), koje za svetogrdne čine predviđa *Zakonik*, moglo bi se ukratko sistematizirati kako slijedi.⁴⁹

Izopćenje

1. Izopćenja *latae sententiae*

1.1. izopćenja pridržana Svetoj Stolici

- profanacija euharistije (1367);
- fizičko nasilje (1370), ubojstvo pape (1397);
- odrešenje *complicis* u grijehu protiv šeste zapovijedi (1378);
- ređenje novoga biskupa bez papina odobrenja (1382);
- izravna povreda ispovjedne tajne od ispovjednika (1388);

1.2. izopćenja pridržana ordinariju

- otpad od vjere, hereza, šizma (1364);
- pobačaj stvarno učinjen (1398);

2. Izopćenja *ferendae sententiae*

- ako nesvećenik pokuša slaviti misu (1378);
- ako onaj, tko ne može valjano ispovjediti, to pokuša (1378);
- povreda ispovjedne tajne (tumač, prolaznik, itd.) (1388);

3. Propisane cenzure koje uključuju izopćenje

- krštenje i odgoj djece u nekatoličkoj vjeri (1366);
- utok na opći sabor ili zbor biskupa protiv nekog akta pape (1372);

⁴⁹ Brojevi u zagradama, koji slijede uz nabranje različitih kazna, označavaju brojeve kanona *Zakonika kanonskoga prava*.

- druga klevetnička prijava protiv crkvenoga poglavara ili povreda dobroga glasa drugoga (1390);
- nezakonita zarada od priloga za mise (1385);

Interdikt (zabrana bogoslužja)

1. Interdikti *latae sententiae*

- fizičko nasilje protiv zaređenoga biskupa ili njegovo ubojstvo (1370); ako je klerik, suspenzija (1370);
- ako laik pokuša slaviti euharistiju (1378);
- tko pokuša ispovijedati a nema ovlasti (1378); ako je klerik, suspenzija (1378);
- lažna optužba ispovjednika za sollicitaciju (1390); ako je klerik, suspenzija (1390);
- redovnik, koji nije klerik, ako pokuša sklopiti ženidbu, makar samo civilnu (1394);

2. Interdikti *ferendae sententiae*

- tko zbog nekog čina crkvene vlasti izaziva javno na mržnju i neposluh prema Apostolskoj stolici i ordinariju (1373);
- tko promiče i vodi društvo koje rovari protiv Crkve (1374);
- tko slavi sakrament po simoniji (1380);

3. Propisane cenzure koje uključuju interdikt

- krštenje i odgoj djece u nekatoličkoj vjeri (1366);
- utok na opći sabor ili zbor biskupa protiv nekog akta pape (1372);
- druga klevetnička prijava protiv crkvenoga poglavara ili povreda dobroga glasa drugoga (1390);
- nezakonita zarada od priloga za mise (1385);

Suspenzija

1. Suspenzije *latae sententiae*

- nasilje protiv biskupa ili ubojstvo (1370, 1397);
- pokušaj đakona da slavi euharistiju (1378);
- pokušaj sakramentalnog odrješenja sa strane đakona ili svećenika koji nema ovlast ispovijedanja (1378);
- zaredivanje za đakona ili svećenika nekog kandidata bez *litterae dimissoriae* (biskupu zareditelju zabrana rediti kroz jednu godinu; zaredeni svećenik i đakon je suspendiran *ab ordinibus* na neodređeno vrijeme) (1383);

- lažna optužba crkvenom poglavaru za sollicitaciju (usp. interdikt) (1390);
 - klerik koji pokuša sklopiti ženidbu, makar samo civilnu (1394);
2. Suspenzije *ferendae sententiae*
- slavljenje ili primanje sakramenata po simoniji (1380);
 - zločin sollicitacije (1387);
 - klerik konkubinarac i drugi prekršaji protiv šeste zapovijedi (1385);
3. Propisane cenzure koje uključuju suspenziju
- utok na opći sabor ili zbor biskupa protiv nekog akta pape (1372);
 - druga klevetnička prijava protiv crkvenoga poglavara ili povreda dobrog glasa drugoga (1390);
 - nezakonita zarada od priloga za mise (1385).

7.2. Ostale kazne za svetogrđne čine

Kao što je već bilo spomenuto, cenzure nisu jedine kazne koje su predviđene crkvenim zakonom za počinitelje svetogrđnih čina. Naime, na više mjesta *Zakonik* naređuje da netko bude kažnjen pravednom kaznom (*iusta poena puniatur*). U odnosu na nekadašnje crkveno zakonodavstvo, vrlo je smanjen broj cenzura kao i drugih kazna ali je zato sucu i poglavaru mjesnih Crkava ostavljeno više prostora da, ovisno o pokrajinskim prilikama, prema vlastitom razboritom sudu, sami izriču kazne.

Tj. crkvenom sucu ili poglavaru naređeno je da za neke određene čine izreče kaznu počinitelju ali isti zakonodavac nije odredio koju kaznu treba izreći već je, poštujući i primjenjujući načelo subsidiarnosti, koje je uvelike proklamirao Drugi vatikanski sabor, ostavio razboritosti suca ili poglavara da, ovisno o prilikama i težini čina te okolnostima, koje u svim krajevima u svijetu ne moraju biti jednake, sam odredi pravednu kaznu. Takav propis, koji se izravno ili neizravno odnosi i na temu svetogrđa, može se pronaći u mnogim kanonima od kojih, uz rizik da se nešto i previdjelo, treba spomenuti sljedeće: 1365, 1368, 1369, 1370, 1371, 1374, 1375, 1376, 1377, 1379, 1381, 1384, 1386, 1388, 1389, 1390, 1391 i 1392.

S obzirom da su već nabrojene neke kazne za svetogrđno dijeljenje sakramenata, a poslije odredaba kan. 1378 koji propisuje suspenziju *latae sententiae* za onoga tko pokuša slaviti euharistiju a nije primio svećenički red i za onoga tko, budući da ne može valjano podijeliti sakramentalno

odrješenje, pokuša podijeliti odrješenje ili nekoga sakramentalno ispovjediti, ovdje još upozoravam na kan. 1379 koji, određuje: "Tko, osim slučajeva o kojima se govori u kan. 1378, hini dijeljenja sakramenata, neka se kazni pravednom kaznom." Sva nevaljana i svetogrdna dijeljenja sakramenata, koja nisu već sankcionirana nekim drugim kanonom, potpadaju pod udar upravo ovoga propisa.

8. Oskvrnjenje svetih mjesta i ponovno slavljenje liturgijskih obreda

Za sva oskvrnjena sveta mjesta, kao što je već bilo rečeno, *Zakonik kanonskoga prava* propisuje: "Sveta se mjesta oskvrnjuju kad se u njima na sablazan vjernika počine teško uvredljiva djela koja su prema sudu mjesnog ordinarija tako teška i protivna svetosti mjesta da nije dopušteno u njima obavljati bogoslužje dok se uvreda ne nadoknadi pokorničkim obredom prema odredbi bogoslužnih knjiga" (kan. 1211).

U suglasju s gornjom odredbom su detaljni liturgijski propisi 20. poglavlja *Biskupskoga ceremonijala* koji je objavila Kongregacija za bogoštovlje 14. rujna 1984., a koje se u prijepisu donosi u nastavku ovoga članka.⁵⁰ Naime, čini se da mogu biti od velike koristi u ovim razmišljanjima posebice stoga što ih se treba primjenjivati ne samo za oskvrnjenu crkvu ili kapelicu, koju treba ponovno posvetiti ili blagosloviti te tako vratiti liturgijskoj uporabi, nego i za sva ostala sveta mjesta koja su obeščašćena te stoga u njima nije dopušteno vršiti bogoštovne čine dok se pokorničkim obredom ne pruži predviđeni oblik zadovoljštine za počinjenu nepravdu.⁵¹

O JAVNOJ ZADOVOLJŠTINI KAD SE CRKVI NANESE TEŠKA NEPRAVDA

Prethodne napomene

1070. Zločini što se počinjaju u crkvi na neki način pogađaju i ranjavaju zajednicu braće koja vjeruje u Krista, kojoj je sveto zdanje znak i slika.

Ovakvi prijestupi i zločini jesu oni koji nanose tešku nepravdu otajstvima, napose euharistijskim prilikama i čine se na prezir Crkve ili teško vrijeđaju dostojanstvo čovjeka i ljudske zajednice.

⁵⁰ Kongregacija za bogoštovlje, *Biskupski ceremonijal*, str. 248-252.

⁵¹ Usp. Kongregacija za bogoštovlje, *Biskupski ceremonijal*, str. 248 i 271, bilješka 388.

Zato se crkva obeščašćuje teškim nepravednim djelima koja se u njoj počine na sablazan vjernika i prema sudu mjesnog Ordinarija tako su teška i u suprotnosti sa svetošću mjesta da u njoj nije dopušteno izvršavati bogoštovne čine dok se pokorničkim obredom ne pruži naknada za počinjenu nepravdu.

1071. Što prije treba za crkvi nanесenu nepravdu zadovoljiti pokorničkim obredom; dok se taj obred ne obavi, neka se u njoj ne slavi ni Euharistija ni drugi sakramenti ni liturgijski obredi. Korisno je propovijedanjem riječi Božje i činima pobožnosti raspoložiti vjernička srca, a napose ih treba iznutra obnoviti slavljenjem sakramenta pokore.

Neka se oltar u znak pokore razotkrije i neka se uklone svi oni znakovi koji obično izražavaju veselje i radost: zapaljena svjetla, cvijeće i drugo ove vrsti.

1072. Umjesno je da pokornički obred predvodi dijecezanski biskup da bi se tako pokazalo kako se u obred uključuje ne samo mjesna zajednica nego i cijela Crkva te biskupije i kako je spremna na obraćenje i na pokoru.

Prema stvarnim prilikama biskup će s ravnateljem mjesne crkve odlučiti da li se ima obaviti slavljenje euharistijske žrtve ili slavlje riječi Božje.

1073. Pokornički se obred može obaviti bilo kojega dana, izuzevši vazmeno trodnevlje, nedjelje i svetkovine. Ništa ne smeta, nego je što više korisnije da se pokornički čin slavi uoči nedjelje ili, svetkovine da ne bi vjernici pretrpjeli duhovnu štetu.

1074. Neka se za slavljenje pokorničkog obreda priredi ovo:

- a) Rimski obrednik, Lekcionar;
- b) posuda s blagoslovljenom vodom i škropilom;
- c) kadionica s ladicom tamjana i žličicom;
- d) procesionalni križ i zublje za služitelje;
- e) oltarnik, svijeće i ostalo što je potrebno za uređenje oltara;
- f) sve ono što se zahtijeva za slavljenje mise, ako se ona slavi.

U pokorničkom se obredu upotrijebi sveta odjeća ljubičaste ili pokorničke boje, prema mjesnim običajima, osim ako se možda slavi misa koja zahtijeva odjeću druge boje.

Neka se priredi:

- za biskupa: alba, prsni križ, stola, plašt ili misnica, mitra, pastirski štap;
- suslavitelje: odjeća za misu;
- za đakone: albe, stole i, prema prilikama, dalmatike;
- za ostale služitelje: albe ili druga zakonito odobrena odjeća.

I. Pokornički obred spojen s euharistijskim slavljem

1075. Obred koji se prikladnije može primijeniti u svrhu naknade za crkvi nanесenu nepravdu jest onaj koji se zgodno uklapa u euharistijsko slavlje. Kao što se nova crkva posvećuje osobito slavljenjem Euharistije, dobro je da se tim istim slavljem naknadi i obeščašćenje crkve.

1076. Iz razloga zajedništva kojim su svećenici združeni s biskupom u slavljenju pokorničkog obreda, hvalevrijedno je da biskup koncelebrira misu s nazočnim prezbiterima, a naročito s onima koji izvršuju pastirsku službu u crkvi kojoj je nanесena nepravda.

1077. Vlastiti tekstovi koji se zahtijevaju za misno slavlje, navedeni su na svome mjestu u Rimskom obredniku. No, ipak se može govoriti misa koja se čini prikladnijom za naknadu nanесene nepravde Crkvi, npr. "Misa o presv. Euharistiji", kad je Presveti Sakrament teško obeščašćen, ili se može uzeti "Misa za slogu", ako je u samoj crkvi došlo do teške svađe među braćom dotične zajednice.

Ulazak u crkvu

1078. Skupljanje naroda i ulazak, prema prilikama vremena i mjesta, zgodno se može upriličiti na jedan od dvaju načina, koji su niže prikazivani.

Prvi način: *Procesija*

1079. U određeni se sat narod sakupi u kojoj obližnjoj crkvi ili na drugom zgodnome mjestu odakle pod vodstvom križonoše krene procesija u obeščašćenu crkvu da bi se izvršila naknada. Biskup s mitrom i štapom, prezbiteri suslavitelji, đakon i služitelji, svi obučeni u svoju odjeću, dođu na mjesto gdje je sakupljen narod. Biskup odloži štap i mitru te pozdravi narod.

1080. Zatim biskup na zgodan način poticajem raspoloži vjernička srca za slavlje; nakon toga ih pozove na molitvi i, poslije kratke molitve u šutnji, govori Zbornu molitvu.

1081. Nakon toga, kad đakon prema prilikama uzvikne: *Podimo u miru*, svrsta se procesija i usmjeri prema crkvi kojoj naknadom treba vratiti dostojanstvo: sprijeda ide križonoša između dvojice akolita koji nose

zapaljene svijeće, zatim slijede služitelji, prezbiteri suslavitelji, biskup s mitrom i štapom, praćen od đakona, i vjernici.

Dok procesija napreduje, na uobičajen se način pjevaju Litanijske svete, u koje se na prikladnome mjestu umetnu zazivi zaštitnika mjesta i naslovnika crkve kojoj treba vratiti dostojanstvo. Prije zaziva *Isuse*, *Sine Boga živoga*, doda se zaziv koji sadrži razlog slavljenja obreda, a mogu se dodati i drugi zazivi koji odgovaraju potrebama zajednice.

1082. Kad biskup uđe u crkvu, izostavi odavanje počasti oltaru i pođe do sjedala; suslavitelji, đakoni, služitelji zauzmu dodijeljena im mjesta u prezbiteriju. Biskup zatim odloži štap i mitru te blagoslovi vodu i obavi škropljenje kako je opisano dolje pod br. 1085-1086.

Drugi način: *Ulaz*

1083. Ako nije moguće održati procesiju ili se to ne smatra zgodnim, vjernici se sabere u crkvi. Biskup s mitrom i štapom, prezbiteri i suslavitelji, đakoni i služitelji, svi obučeni u svoju odjeću, a ispred svih križonoša između dva služitelja koji nose zublje, idu iz sekretarija kroz crkvenu dvoranu u prezbiterij. Međutim se pjeva antifona sa Psalmom 130 (129) ili druga prikladna pjesma.

1084. Kad procesija stigne u prezbiterij, služitelji, đakoni, prezbiteri suslavitelji rasporede se na doznačenim mjestima, a biskup izostavi počast oltaru i ode k sjedalu; pošto odloži štap i mitru, pozdravi narod.

Blagoslov vode i škropljenje

1085. Kad se završi obred ulaska, biskup blagoslovi vodu za škropljenje naroda na spomen krštenja, u znak pokore i da bi oprao oltar i zidove obeščašćene crkve. Služitelji donesu biskupu posudu k sjedalu. Biskup poticajem pozove sve na molitvu, a nakon toga, poslije kratke molitve provedene u šutnji, govori blagoslovnu molitvu.

1086. Kad biskup nad vodom izgovori zazivanje, u pratnji đakona, blagoslovljenom vodom poškopri oltar i, ako hoće, prolazeći kroz dvoranu crkve poškopri narod i zidove. Međutim se pjeva antifona.

1087. Kad se to obavi, biskup se vrati k sjedalu; zatim sklopljenim rukama pozove prisutne na molitvu i, nakon kratke molitve provedene u šutnji, raširenim rukama govori Zbornu molitvu.

Služba Riječi

1088. U službi riječi čitanja, pripjevni psalam i redak prije Evanđelja uzimaju se između onih koja su predložena u Lekcionaru "Mise za oprostjenje grijeha", osim ako se druga čitanja zbog stvarnih prilika ne čine prikladnijima. Kad se pročita Evanđelje, biskup, sjedeći po običaju na sjedalu sa štapom i mitrom, osim ako mu se ne čini da je bolje drugačije, drži homiliju u kojoj objašnjava biblijska čitanja i vraćeno dostojanstvo crkve i potrebu povećanja svetosti mjesne Crkve.

1089. Ako su na početku slavlja bile pjevane Litanije svetih, sveopća se molitva izostavlja; a ako nisu bile, korisno je da se sveopća molitva tako obavi da bi se u njoj uobičajenim prošnjama dodala potrebna usrdna prošnja za obraćenje i oprostjenje, a neka se pritom imaju pred očima uzorci koji su predloženi u Rimskom obredniku.

Euharistijska služba

1090. Kad molitva vjernika bude dovršena, biskup uzme mitru i sjedne. Đakon i služitelji pokriju oltar oltarnikom i, prema prilikama, okite ga cvijećem; postave svijećnjak sa svijećama koji se zahtijevaju za misno slavlje i, ako je takav slučaj, na zgodan način postave križ.

Kad oltar bude pripravljen, nekoliko vjernika donese kruh, vino i vodu za slavljenje Euharistije. Biskup primi darove kod sjedala. Dok se donose darovi, može se pjevati antifona ili koja druga prikladna pjesma.

Zatim đakon i služitelji stave na oltar tjelesnik, rupčić, kalež i Misal.

Kad sve bude spremno, biskup skine mitru, pristupi k oltaru i poljubi ga. Misa se nastavi na uobičajen način. Nakon molitve *Primi nas, Gospodine, duhom ponizne* pokade se žrtveni darovi i oltar.

Govori se Darovna molitva.

1091. Gdje je euharistijskim prilikama nanescena teška uvreda, pošto se izostave završni obredi, prema zgodi slijedi izlaganje i euharistijski blagoslov, kao što je prikazano pod br. 1105.

Za podjeljivanje završnoga blagoslova na uobičajen način biskup se može poslužiti jednim od svećanih obrazaca blagoslova, a poslije toga đakon otpusti narod na uobičajen način.

II. Pokornički čin spojen sa slavljenjem Riječi Božje

1092. Ako se pak ima obaviti samo slavlje riječi Božje, sve bude kao što je rečeno gore pod br. 1079-1089. Poslije toga se moli Božje milosrđe prošnjom koja se nalazi u Obredniku ili se može upotrijebiti koja druga prikladna pokornička molitva. Nakon toga služitelji ili vjernici pokriju oltar oltarnikom i, prema prilikama, okite cvijećem, a dvorana se svečano rasvijetli. Biskup pristupi k oltaru, iskaže mu počast poljupcem i pokadi ga. Poslije kađenja, stojeći kod oltara, prikladnim poticajem načini uvod u Molitvu Gospodnju, koju pjevaju svi zajedno. Neposredno poslije toga biskup govori prikladnu molitvu koja se nalazi u Obredniku. Narodu se Božjem podijeli uobičajeni blagoslov i otpusti se.

Unatoč ovim detaljnim propisima *Biskupskoga ceremonijala*, zanimljivo je zapaziti da *Rimski pontifikal* u hrvatskom izdanju, koji je dva puta u dva različita oblika tiskan u hrvatskom prijevodu, a koji sadrži tekstove različitih obreda rezerviranih biskupu, ne donosi ni jedan uzorak teksta za ponovno posvećenje i blagoslov oskvrnjenih svetih mjesta i stvari.⁵²

Zaključak

S obzirom da je grijeh svetogrđa svih triju vrsta vrlo težak grijeh protiv bogoštovlja i istovremeno vrlo težak delikt protiv crkvenoga zakona, nesumnjivo je da, naročito ako je počinjen javno, teško vrijeđa samoga Boga, grubo ranjava njegovo mistično Tijelo te izaziva veliku sablazan vjernika. Stoga i nije neobično da počinitelja svetogrđa Crkva tako često upozorava na veliku težinu ovoga grijeha a crkveni zakonodavac mnogo puta kažnjava čak nekom od cenzura. Zanimljivo je da je svih pet najtežih izopćenja *latae sententiae*, oprost od kojih je pridržan isključivo Svetoj Stolici, *Zakonik* izrekao upravo protiv počinitelja svetogrđa te da su i gotovo sve druge cenzure u izravnoj ili neizravnoj vezi sa svetogrđnim činima. Otpuštenje bilo koje od cenzura, kojom je okrivljenik udaren, "može se dati samo prekršitelju koji odstupi od tvrdokornosti" (kan. 1358, § 1) a "smatra se da je odstupio od tvrdokornosti krivac koji se uistinu pokaje za kažnjivo djelo i koji je uz to na prikladan način popravio štetu i sablazan ili je barem ozbiljno obećao da će to učiniti"

⁵² Usp. Kongregacija za bogoštovlje, *Rimski pontifikal*, KS, Zagreb 1988.; Kongregacija za bogoštovlje, *Rimski pontifikal*, KS, Zagreb 2000.

(kan. 1347, § 2) dok oskvrnjeno sveto mjesto ili stvar treba ponovno posvetiti ili blagosloviti. Odrješenje od cenzure svećenik može podijeliti izvan sakramenta pokore izgovarajući za to propisani obrazac.⁵³ Ali s obzirom da je učinjeni delikt, za kojega je propisana kazna cenzure, uvijek i teški grijeh, odrješenje od cenzura daje se redovito za vrijeme sakramentalne ispovijedi na način kako propisuje *Red pokore*: "Dosta je da ispovjednik pravo raspoložena pokornika namjerava od tih pridržaja odriječiti, obdržavajući - dok se drugačije ne odredi i ako to traži sam slučaj - propise važećeg prava s obzirom na dužnost utoka nadležnoj vlasti."⁵⁴

IL SACRILEGIO SECONDO LA TEOLOGIA CATTOLICA E IL DIRITTO CANONICO

Riassunto

Questo articolo, scritto come una conferenza da tenere durante gli incontri annuali con il clero pastorale, tratta il tema del sacrilegio sotto diversi punti di vista: ecclesilogico, dogmatico, morale, giuridico, liturgico e pastorale. Prima di tutto, il sacrilegio viene definito, in accordo con le posizioni morali classiche, uno dei possibili peccati contro la religione (lat. religio). E poi, perché le azioni sacrileghe dissoluto rappresentano dei peccati molto gravi e con questo non raramente anche delitti gravi, vengono trattati dalla Chiesa anche nel suo ordinamento canonico, e perciò naturalmente anche da questo articolo, in maniera giuridica. Per esse qualche volta sono previste diverse pene gravi in quanto non raramente tali azioni sono dei delitti grandi, soprattutto se il sacrilegio viene commesso contro i sacramenti. Tali azioni delittuose, perché i sacramenti sono prima di tutto le azioni del Cristo mistico - la Chiesa, offendono come la Chiesa cosí il Cristo. Infatti, siccome i sacramenti, quali azioni della Chiesa e il luogo della manifestazione della Chiesa come comunità e mediatrice della salvezza, mai possono essere privatizzati, neanche da parte del ministro, si può dire: non é possibile una religiosità sacramentale senza l'ecclesialità. E infine, si parla della violazione dei luoghi sacri e della possibilità di farli di nuovo idonei alla celebrazione dei riti liturgici.

53 Usp. Kongregacija za bogoštovlje, *Red pokore*, KS, Zagreb 1975., str. 193.

54 Kongregacija za bogoštovlje, *Red pokore*, str. 193.